

Debatt om boken:

Ensidig biografi om Odd Nansen

Gir biograf Anne Ellingsen gir korrekt bilde av motsetninger som oppsto mellom Odd Nansen og norske medfanger i konsentrasjonsleiren Sachsenhausen fra 1943?

I den nye biografien om Odd Nansen beskriver Anne Ellingsen (også omtalt i VG) hvordan Nansenhjelpen hjalp jødiske flyktninger i Europa til Norge fram til 2. verdenskrig. Odd Nansen var en kjent humanist og kritiker av totalitære regimer. Spørsmålet er om Ellingsen gir et korrekt bilde av motsetninger som oppsto mellom Nansen og norske medfanger i konsentrasjonsleiren Sachsenhausen fra 1943. I biografien bruker hun hovedsakelig Nansens egne dagbøker og brev fra fangeoppholdet som kilde.

I boka *Samhold og svik* fra 2010 skriver min avdede far, Øystein Bentsen, om forholdene for de norske fangene i Sachsenhausen. De norske tillitsmennene Kristian Mugaas, Carsten Aasebø og Kåre Hagen, spilte en avgjørende rolle i et hjelpearbeid rettet mot knoppsvake fanger på Sykebrakka og i Ungdomsleiren.

Hjelpen til sovjetiske krigsfanger gjorde at nordmennene kom i konflikt med den tyske kriminelle fangeledelsen, ved Samuel Kuhnke. Kuhnke truet med å innsette tyskere i alle viktige stillinger i leiren, hvis ikke de norske kommunistene gikk av.

Referatene fra en æresrett etter krigen viser at Arvid Johansen og Odd Nansen arbeidet for å skifte ut Mugaas og Aasebø, med fanger som hadde upolitisk eller

norske Røde Kors-pakkene og hadde stor støtte blant nordmennene. Odd Nansen fikk ikke den tilslutningen han hadde håpet. I stedet måtte han slutte seg til et vektakt om å slå ring rundt de kommunistiske tillitsmennene.

Nansen og flere medfanger holdt likevel en konferanse 13. august 1944 med en representant for den tyske kriminelle ledelsen. Utvalget sa seg villig til å tre inn som tillitsmenn dersom Mugaas, Aasebø og Hagen ble avsatt. Dermed trussel de enigheten blant nordmennene om ikke å gjøre endringer i fangeledelsen. De tre tillitsmennene ble arrestert i september, men løslatt etter kort tid. Så i oktober 1944 ble

de tre avsatt og sendt på transport. Mugaas, Aasebø og Hagen døde senere som et resultat av et fangeopphold i Bergen-Belsen.

Odd Nansen måtte i 1946 forklare seg for Æresretten, anklaget for å ha drevet politisk undergravingsarbeid mot tillitsmennene. Nansen ble frikjent, men fikk kritikk for sin handlemåte i leiren, ifølge Ellingsen lyder en rekke opplysninger på at saken mot Odd Nansen var fundert på løse rykter, men hun presenterer kun enkelte kilder for leseren. Samtidig svekkes biografens troverdighet av at Ellingsen bruker opplysninger fra *Samhold og svik*, uten å oppgi Øystein Bentsen som kilde.

HISTORIE

Morten Bentsen, historiker

VG 27.8.15

VG 27.8.2015.

Anklager mot Nansen

Etter 2. verdenskrig ble det framsatt en påstand mot Odd Nansen om at han sammen med flere andre nordmenn skal ha angitt kommunistiske medfanger i Sachsenhausen, med den fatale følge at de omkom. En såkalt æresrett avholdt i 1946 frikjente både ham og de andre som sto tiltalt.

I VG 27. august kritiserer historiker Morten Bentsen min biografi *Odd Nansen – Arvtageren* for å være ensidig i omtalen av denne saken. Han hevder også at jeg skal ha benyttet materiale fra hans avdede far Øystein Bentsens bok *Samhold og svik* fra 2010 uten å oppgi kilde.

Kritikken er like grunnløs som den er forutsigbar. Som ledd i arbeidet med biografien publiserte jeg i 2011 en kritisk artikkel om *Samhold og svik* i *Lidskriftet Humanist*. Her viste jeg hvordan Bentsens bok framsatte sterke, hatefulle påstander om flere nå avdede personer – i første rekke Odd Nansen – uten å legge frem dokumentasjon på at anklagene har substans.

Blant dem som er oppgitt i listen over kilder i *Samhold og svik* er den tidligere Sachsenhausen-fangen Bert H. Lund. Hans kritiske synspunkter er ikke referert i boka. Han leser den som et partiinlegg, og ikke som et forsøk på å belyse hendelsens ulidhet. Han retter sterk kritikk mot boka, og har

latt meg referere til dette i min artikkel.

«Den påtalen jeg inngikk med min far om å skrive ned hans egne opplevelser, og fortelle om sviket mot de kommunistiske tillitsmennene, både under og etter krigen, er hermed opplyst.»

Konkluderer Øystein Bentsen i sin bok. Prosjektet har altså vært fastslått i et svar som er gitt på forhånd. Denne framgangsmåten er utrolig med de kravene vi må stille til et prosjekt som skal kaste nytt lys over historien. Tendensen bruk av kildene kjennetegner Bentsens arbeid, som derfor frem-

står som uegnet til å belyse Nansens livshistorie.

I biografen har jeg valgt å referere til artikkelen i *Humanist* hvor Bentsens bok analyseres og som i noen grad går inn på de ulike kildene som presenterer der. Biografien viser dessuten spennvidden i opplysningene i leiren ved at det refereres til to diametralt forskjellige beretninger fra personer som selv satt som Sachsenhausen-fanger. Biografien skildrer også i korte trekk hendelsesforløpet slik Odd Nansen oppfattet det, med hans egne dagboknotater som kilde.

HISTORIE

Anne Ellingsen, forfatter

VG 29.8.15

VG 29.8.2015.

Et oppgjør mellom nordmenn

Sosialantropolog Anne Ellingsen skriver i VG (29/8) misvisende om Øystein Bentsens bok *Samhold og svik* (2010), utgitt på Oktober Forlag.

Bentsen tar opp spørsmålet om nordmenn kan ha bidratt til at Kristian Mugaas ble avsatt som tillitsmann i Sachsenhausen. Mugaas døde etter et opphold i Bergen-Belsen. Ellingsen hevder at boken ikke kan kalles et forskningsarbeid, selv om den baserer seg på intervjuer med 31 tidligere Sachsenhausen-fanger. Spørsmålet er om Ellingsen har nok kjennskap til utarbeidelsen av *Samhold og svik*, og metodegrunnlaget den bygger på. Ellingsen gir feilaktige opplysninger om hvordan den tidligere Sachsenhausen-fangen Bert H. Lund er brukt som kilde.

4. mars 2001 gjorde min far et intervju på telefon med Bert H. Lund, som jeg har et opptak fra. Lund sier i intervjuet at han egentlig ikke kjente Odd Nansen fra Sachsenhausen, men så vitt fra tida før. Lund var bare trevart år i leiren. Han hadde lest kjennelsen fra en æresretts sak mot Odd Nansen og tre andre nordmenn fra 1946, men kjente ikke saken nærmere: «Og det er alt

involvert i avsettelsen av Kristian Mugaas – fikk jo en slags avklaring» gjennom Æresretten. Ellingsen hevder at min far ikke har tatt med kritiske synspunkter fra Bert H. Lund i sin bok. I en artikkel fra *Lidskriftet Humanist* i 2011 fremstiller hun Lund som en fange med «fars-håndlednings» om saken mot Odd Nansen. Ellingsen skriver ikke hvilke kritiske opplysninger Lund skal ha gitt min far, som ikke er referert i *Samhold og svik*. I sin biografi nevner ikke Ellingsen at Odd Nansen fikk kritikk for sin hand-

lemåte i leiren gjennom kjennelsen i Æresretten.

Historiker Tore Pryser har i en e-post til forlaget vurdert Bentsens bok som «et veldig korrektiv» til Kristian Ottosens fangebøker og Odd Nansens *Fra dag til dag*. Ifølge Pryser har Bentsen gjort et «verdifulle arbeid med å finne fram til nye kilder». Bentsen skrev om manuskriftet sitt i 1999, etter å ha funnet referanse fra Æresretten. Ellingsen har derfor ingen grunn til å hevde at svaret på min fars prosjekt er fastslått og «utt på forhånd».

HISTORIE

Morten Bentsen, historiker

VG 19.9.15

VG 19.9.2015.

Anklager mangler substans

Morten Bentsen fremsetter i VG (19/9) en rekke påstander om min biografi *Odd Nansen – Arvtageren*, som krever et svar.

En påstand ble fremsett mot Odd Nansen etter 2. verdenskrig om at han sammen med flere andre nordmenn skulle ha angitt kommunistiske medfanger i Sachsenhausen, med den fatale følge at de omkom. En såkalt æresrett avholdt i 1946 frikjente både ham og de andre som sto tiltalt. Morten Bentsens farfar satt også i leiren og var overbevist om Nansens skyld. Hans far, Øystein Bentsen, ga i 2010 boken *Samhold og svik* på Oktober forlag. Den fremsetter en rekke grovt injerierende påstander mot navngitte personer som i dag er døde og ikke kan forsvare seg.

Odd Nansen er tidlig rollen som sølve hovedsaketen. Øystein Bentsen forteller at han tidlig inngikk en «pakt» med sin far: «Mine egne nedtegnelser er gjort i siste øyeblikk. I dag er det ingen av dem som fortalte om argvæsen mot tillitsmennene, som lever. Den påtalen jeg inngikk

etter krigen, er hermed opplyst.» (*Samhold og svik* side 255). Her er nøkkelen til hvorfor arbeidet hans så sterkt preges av blant annet selektivt bruk av kilder; forfatteren kjente fasett allerede før han skrev sin første linje.

Bert H. Lund leser Bentsens bok som et partiinlegg drevet av et ønske om oppreisning for fatus venner, og ikke som et forsøk på å belyse hendelsens ulidhet. Han skriver i en e-post i mars 2011: «Jeg synes anklagen mot Odd

Nansen m.fl. for å ha bidratt til å ta livet av de tre tillitsmennene er å skylte over målet.»

Hverken Lund selv eller jeg har hevdet at han har fars-håndlednings til intrigen rundt Nansen. Dessmot kjemper han godt til fordelene i Sachsenhausen og tvilsinnengen mellom noen av fangene i leiren, og han har lest dokumentene i æresretten. Bert H. Lund sier i sin erindringsbok: «Det ble skruet om at norske fanger hadde medvirket til å ta de norske tillitsmennene»

førelt, og det måtte en æresrett til etter krigen for å få disse påstandene onsket døde og makteløse» (*Mordvalg* i krig og fred. *Contra AS 2009* side 71). Dette burde være klar nok tale.

Morten Bentsen bør nå lese om fars bok med det for øye å se saken i et objektivt lys. Forst da vil han være åpen for hva kildene forteller oss, og ikke hemmes av å skulle forsvare tidligere selskeds opplysninger.

HISTORIE

Anne Ellingsen, antropolog og forfatter

VG 18.10.15

VG 18.10.2015.